

A MEGSZOKOTTSÁG ÁRNYÉKÁBAN?

Jegyzet a Középiskolás Irodalmi Vetélkedőről

B A G I F E R E N C

Már szinte természetes, hogy minden év áprilisában a becei vetélkedők is mondott KIV döntőjében a legjobb középiskolás tollforgatók találkoznak és a közönség meg a bíráló bizottság előtt számot adnak az iskolai önképzőkörökben végzett munkáról és az elért eredményekről. A zónaversenyek (az elődöntők), mint mindig, ebben az évben is márciusban zajlottak, a döntőbe jutottak névsorát és alkotásait, valamint a beszédművészeti versenyágban fellépők kiválasztott szövegeit április 5-ig küldték be, a döntőt pedig április 20-án és 21-én tartották meg. Mint mindig, most is április harmadik hetének végén. Ez az időbeli sorrend az eltelt tizenkét év, az eddig lezajlott tizenkét vetélkedő során vált hagyományossá. Ebből a vetélkedő megállapodottságára is következtethetnénk, ami viszont révedés lenne mind a múlt, mind a vetélkedő jelenének vizsgálatában. Erről a vetélkedő történetének futólagos áttekintése is meggyőzhet bennünket.

A Középiskolás Irodalmi Vetélkedő az iskolák közötti hagyományos kapcsolatból nőtt ki, s egy diákötlet (javaslat) alapján; 1967-ben indult gimnáziumi tanulók irodalmi versenyeként. Célja és jellege nagy vonalakban akkor is az volt, amit a Szabályzat ily módon fogalmaz meg: „A Középiskolás Irodalmi Vetélkedő olyan művészi manifesztáció, amely érvényesülési lehetőséget nyújt minden középiskolás fiatalnak, aki érdeklődéssel és alkotó szándékkal fordul a művészetek, különösképpen pedig az irodalom felé.” (A KIV Szabályzatának második szakasza.)

Fennállása óta a verseny többször változott. Az első évben mindössze három irodalmi versenyág szerepelt műsoron, és csak gimnazisták vehettek rajta részt. Az elkövetkező években — de már 1968-ban is — megnyílt a versenyzés lehetősége valamennyi akkori középiskola-típus tanulója számára. Az első évi önálló vers és próza, valamint versmondás mellett a második évben már a kritikái, a riport és a humoreszk műfajába tartozó írásokkal is felléphettek az iskolai (önképzőköri) meg a zóna-

versenyek (elődöntők) válogatóin túljutott legtehetségesebb tanulók. A vetélkedő 1969-ben a képzőművészek (festészet, szobrászat és karikatúra) és a hangszerszólísták (zongora, hegedű, harmonika) versenyével bővült. A következő évben plakát- és televízióriport-pályázattal, valamint a színjátszó csoportok versenyével gazdagodott a vetélkedő. Most már más városok is részt vállaltak a szervezésben: a színjátszók versenyét Újvidéken, a művészettörténettel és művészeti kritikával bővült képzőművészeti vetélkedőt Zentán tartották meg, Topolyán pedig egy ízben néprajzi tárgyú középiskolás rendezvény megtartására biztosítottak feltételeket. Az új szervezők vállalkozó kedve viszonylag rövid életűnek bizonyult, — ezek a versenyágak megszüntek, és 1976-ban a zenei vetélkedő megrendezésére sem került már sor. Ezzel szemben a versmondásból beszédművészeti versenyág lett (vers- és prózamondás), amelybe a magyar nyelvet környezetnyelvként tanuló más nemzetiségű diákok is bekapcsolódhattak. A tizenharmadik versennyel viszont a becsei Todor Dukin Szakirányú Iskolaközpont szervezésében beindult a német—magyar és szerbhorvát—magyar műfordítói vetélkedő is.

Változások kísérték tehát az irodalmi vetélkedőt eddigi útján, de megértés és érdeklődés is. Akik valamiképpen kapcsolatba kerültek a rendezvénnyel, felismerték célkitűzéseinek jelentőségét. Ezt bizonyítja az is, hogy az első verseny után a jelenlévők egy része kifejtette véleményét, észrevételeit javaslat formájában elmondta. A szervezők pedig kerekasztal-értekezlet formájában lehetőséget nyújtottak a javaslatok megvitatására és a vetélkedő értékelésére. Ezek az értekezletek kerültek sor azóta is minden lezajlott verseny értékelésére, és itt vitatták meg a következő évi vetélkedőre vonatkozó legfontosabb teendőket, szabályzat-kiegészítéseket stb. A már kialakultnak mondható hagyomány szerint a versenyben fellépők teljesítményét a bíráló bizottság értékeli, pl. 1968-ban ezt állapította meg: „Az irodalmi vetélkedő fontos tényezője lehet a vajdasági magyar középiskolások művészeti, irodalmi és anyanyelvi nevelésének. A bíráló bizottság a vetélkedőt sikeresnek ítéli meg. Ezért azt ajánlja, hogy a szervező tegye hagyományossá, rendezze meg évről évre; az előkészítési és szervezési munkálatokba pedig vonja be mindazokat a társadalmi tényezőket, amelyeknek érdeke és feladata a fiatalok általános és kulturális valamint anyanyelvi nevelése.” (*Képes Ifjúság*, 1968. V. 11.) A következő évben Bori Imre a zsűri elnöke, s Középiskolásaink ünnepe Bácsán (*Magyar Szó*, 1969. V. 11.) c. cikkében többek között a következőket írta: „A becsei kezdeményezés (immár harmadik éve, hogy ezek a vetélkedők folynak) pezsgést vitt középiskolásaink el-lankadt szellemi életébe, s nem pusztán tanárokat angasztalt, hanem a diákságot is, amely valójában letéteményese egész szellemi konstitúciónknak, s végeredményben rajta áll vagy bukik kultúránk és létünk is a nap alatt.” Gerold László a diákszínjátszó csoportok munkájának jelentőségét emelte ki, amikor megállapította, hogy: „Az iskolai színjátszó

szakkörök a modern dramaturgia műhelyeivé válhatnak, kiegészítő szerepük a feladat jelentőségét tekintve több lenne egyszerű mechanikusan értelmezett hézagpótlónál.” (A diákszínhátszók szemléje, *Magyar Szó*, 1970. IV. 12.) Ács József viszont úgy látta, hogy: „A középiskolás tehetségektől várhatjuk csupán az iskolázott képzőművészeti utánpótlást.” (A középiskolások művészeti vetélkedője, *Magyar Szó*, 1970. IV. 29.)

Az idézetekből világosan kitűnik, hogy a vetélkedő megértésre talált, jelentőségét és szerepét felismerték. Az elélt 12 év alatt nem változott a vélemény. Ez kitűnik az 1978-ban megtartott XII. rendezvény bíráló bizottsági elnökének, Bosnyák Istvánnak a szavaiból is: „A majdani irodalom- és színház történeti statisztika pedig nyilván számon fogja tartani, hogy a harminc fiatal közül (A díjazottakra gondol a szerző. — B. F.) hány színész, költő, prózaíró, kritikus, riporter vagy humorista kerül ki, ha egyáltalán kikerül. Ám az idei vetélkedő irodalmi jelentősége ellenkező esetben is vitathatatlan marad: egyetlen tanévben a fiatalok százait ösztönözte a szép magyar szó fokozottabb, az iskoláinál is erőteljesebb ápolására s írásos használatára... Ami azt is jelenti: szerény lehetőségeivel az idei vetélkedő is hozzájárult a jugoszláviai magyar irodalom mai, holnap és holnaputáni létalapjának — az értő és fogékony olvasótábornak — a kiszélesítéséhez. Ez pedig nyilván legalább olyan jelentős eredmény, mint egynéhány fiatalunk elindítása az irodalmi, újságírói vagy színészi pályán.” (Levelek az aszfaltról, *Magyar Szó*, 1978. V. 6.)

Tehát joggal szólhatunk a vetélkedő tartós elismeréséről, jelentőségének folyamatos méltányolásáról. És talán mondani sem kell, ezek a vélemények senkentőleg hatottak mindazokra, akik a vetélkedő megszervezésében részt vettek, diákokra és tanárookra egyaránt. Az elismerő szavak mellett, mégis fel kell tenni a kérdést, hogyan viszonyulunk hozzá, mennyire tartjuk számon; csak aktualitásának kicsúcsosodásakor tartjuk-e fontos hírnagyoknak, avagy figyelemmel kísérjük a készülődés, az érlelődés stádiumában is? Bori Imre erre is idejekorán felhívta a figyelmet: „... elsősorban rajtunk múlik, hogy jelentős rendezvényünké válik-e vagy sem, köztudatba jut-e, vagy megmarad »iskolás« körülményei között. Nyilvánvalóan közügyként kellene kezelnünk... Ilyenné viszont csakis társadalmi megértéssel válhat.”

És most szinte önkéntelenül vetődik fel: mi a helyzet ma? „Legjelentősebb szellemi megnyilvánulásaink egyikeként...” tartjuk-e számon a vetélkedőt, miként azt Bori Imre sugallta, vagy megmaradt „iskolás” körülményei között?

Mi tagadás, — e kérdéseket ma fel lehet tenni. Megerősíti ezt a benyomást a XII. vetélkedőről tudósító egyik cikk címe: „Ünneppé tenni a vetélkedőt”. De ha már a tudósításokat említettük, hadd jegyezzük meg, hogy számuk egyre csökken. Az is észlelhető, hogy megjelenésük szinte csak a döntő idejére korlátozódik, és ritka kivétellel, csak tájé-

koztatnak az eseményekről, információt közölnek, tartalmas, elemző beszámoló, kommentár helyett. Nem nehéz ebből arra következtetni, hogy a megszokás az évről évre pontos időközökben megismétlődő ifjúsági művelődési seregszemlét lassan-lassan elfedi. Így azután egy különös szituáció áll elő. Szinte kivétel nélkül fontosnak, szükségesnek és hasznosnak tartjuk ezt a rendezvényt, de meg is feledkezünk róla, hogy azután a döntő időpontjában a *tudósítások* újra kivételes jelentőségéről informálják az olvasókat, minek következtében az iskolai élettől és munkától távolabb álló olvasóknak az a benyomása alakulhat ki, hogy az iskolában a két vetélkedő közötti időszakban nincs önképzőkori munka, mintha nem is léteznének izgalmas önképzőkori és az iskolák önképzőkörei között lezajló válogató versenyek. Pedig voltak és bizonyára vannak is ilyenek.

A vetélkedő iránti érdeklődés nem esett vissza, holott az elmúlt néhány évben az iskolareformmal bekövetkezett jelentős változások szükségszerűen más irányba terelték mind a diákság, mind a tanügyi munkások figyelmét. A tíz zónába sorolt válogató versenyről kilenc zóna legjobbjai vettek részt a legutóbbi döntőn is. Az érdeklődés — minden bizonnyal az iskolareformmal is összhangban — fokozódott, amit a XIII. vetélkedőt előkészítő kerekasztal-értekezleten megtartott vita is bizonyít. Ezen az értekezleten ugyanis hosszan tartó vita folyt arról, növelhető-e a döntőben való résztvevők száma vagy sem. S csak azért nem növelték a résztvevők számát, mert nincsenek meg hozzá sem az anyagi, sem a szervezési feltételek. Talán nem is lenne jó, ha egy felolvasásokból, versek valamint prózai szövegek előadásából álló rendezvény az eddiginél hosszabb ideig tartana. Éppen ezért alakult ki az a vélemény, hogy jobb volna a döntőben résztvevők számának növelése helyett a zónaversenyek jelentőségét és színvonalát emelni.

A KIV iránti valóban nagyfokú érdeklődés kifejezője az is, hogy a kerekasztal-értekezleteken, de máshol is, gyakran szorgalmazzák és javasolják a különféle „oldalágak” felújítását, illetve az újabb irodalmi versenyágak bevezetését. A képzőművészeti, zenei és színjátszói vetélkedő felújítása hasznos lenne, de a bővítések emlegetésekor számolni kell az anyagi lehetőségekkel, valamint a szervezésből adódó nehézségekkel, és nem utolsósorban a tanárok és diákok nagyarányú elfoglaltságával. Az említettek egyike sem mellékes körülmény. Ha az első kettőt elhanyagoljuk, mert könnyebben áthidalhatók, akkor is megmarad a harmadik, a tanárok és diákok elfoglaltsága. Annak bizonyítására, hogy ezzel számolni kell, idézzük Mészáros Máriának, a Tartományi Pedagógiai Intézet munkatársának A magyar nyelv és irodalom tantervi anyagának megvalósítása az oktató-nevelő munka gyakorlatában című munkájából az idevágó megállapításokat:

„A fentiek (az oktatási- nevelési követelmények — B. F.) mellett a nevelőknek számos egyéb új feladatot is meg kellett oldaniuk:

- el kellett végezni a megnövekedett iskolai adminisztrációt,
- többet kellett foglalkozniuk a tanulókkal a tanórán kívül (póttanítás, emeltszintű oktatás, a tanulóknak a környezet kulturális akciókba való bekapcsolása stb.),
- részt kellett venniük a szakmai és az ideológiai képzést elősegítő szemináriumokon és értekezleteken,
- be kellett kapcsolódnuk az öngazgatási folyamatokba stb.

A fentiek mellett a tanulók tudásszintjét igen komolyan befolyásolja még azok túlterheltsége is.” (*Oktatás és Nevelés*, 1978. 27. szám)

Mindezekkel a tényekkel, s természetesen másokkal is, számolni kell, mégpedig éppen a vetélkedő sikerének érdekében. Talán nem vezetne jóra, ha csupán az újdonság és újítás kedvéért vállalnánk, és rónánk ki magunkra meg másokra is, újabbnál újabb feladatokat, amiket azután kapkodva vagy felületesen végeznénk el. Az eddigi tapasztalatok alapján tudjuk, a tanárok és a diákok lelkesen dolgoztak, minden bizonynyal így fognak ezután is viszonyulni ehhez a munkához, de hogy az említett „oldalágak” némileg elsorvadtak, a túlterheltség és feldaraboltság is oka lehet. A kerekasztal-értekezleteken a lezajlott versenyek értékelésével és a következő verseny előkészítésével együtt sor kerülhetne az önképzőköri munkához kapcsolódó tapasztalatcserére, a szabályzatba foglalt feladatok nívósabb elvégzésének megvitatására stb. Erre azért is szükség lenne, mert a XII. vetélkedő anyagát és produkcióit mérlegelő bizottsági vélemény szerint viszonylag nagy minőségi ingadozás volt észlelhető a különféle versenyágakban nyújtott egyes teljesítmények között. Az értékek kiegyensúlyozottsága és a teljesítmények középszerűségi szintet valamelyest meghaladó színvonala hozzájárulna a vetélkedő tekintélyének emeléséhez és népszerűsítéséhez is.

Nem kívánjuk ezzel az újabb kezdeményezések előtt lezárni az utat, csak arra hívjuk fel a figyelmet, hogy az eltelt tizenkét év gyakorlata és tapasztalatai alapján alakult ki a KIV arculata, szerepe és szabályzata, ezért a változásokat célzó javaslatokat alaposan kell elemezni, elfogadásukat vagy elvetésüket a KIV egész arculatához viszonyítva kell mérlegelni, és a megoldást a tervek kivitelezői, megvalósító körének bővítésében keresni.

Ez azonban már a vetélkedő jövőjére tartozik, s mivel e sorok írója a közvetlen szervezés örömeitől és kisebb-nagyobb gondjaitól a kialakult körülmények miatt megválnék, inkább annak felvázolására tesz kísérletet, hogy mit tett vagy legalábbis mit igyekezett megtenni a diákokból, ifjúsági aktivistákból és egy-két tanárból álló, jóformán évről évre változó szervező bizottság az eltelt tizen-egynéhány esztendő során azért, hogy a KIV megszervezésére minden évben sor kerülhessen.

A szervező bizottság minden évben kidolgozta a KIV szabályzatát, tervezetként megküldte az érdekelteknek (iskoláknak, társadalmi-politikai szervezeteknek, a sajtónak stb.), a kerekasztal-értekezleten, a vetél-

kedő legfelsőbb fórumán, vitát, kezdeményezett róla, és csak ezután fogadta el. Az így elfogadott elvekhez mind a szervezők, mind a versenyzők tartották magukat. Az első kivételével minden szabályzat így készült, de közvetlenül az első verseny után ennek a szabályzata is „górcső” alá került. A középiskolások azonban feltételek között léptek fel a döntőben, munkáikat semleges és szakavatott bizottság értékelte. A résztvevőknek és érdeklődőknek módjukban volt a kerekasztal-értekezleten a szervezők munkáját értékelni, az egész rendezvényről véleményt mondani. S ez mindig hasznosnak bizonyult, ahogy hasznosak voltak a községi és más társadalmi-politikai szervezetek által összehívott értekezletek is, amelyekben a vetélkedővel kapcsolatos fontosabb kérdéseket vitatták meg. 1972-ben a Szocialista Szövetség becsei választmánya foglalkozott a vetélkedő problémáival; 1974-ben a pedagógus-szemináriumon előadás hangzott el a vetélkedőről, ezt élénk vita követte; 1975 februárjában a SZISZ tartományi választmánya, márciusában a JKSZ becsei választmánya nemzetiségügyi bizottságának egy munkacsoportja elemezte a versenyt. Minden alkalommal hasznosnak ítélték meg e rendezvényt, s ez egyben a vetélkedő jelentős társadalmi elismerése volt. Itt említjük meg, hogy a szervezők az említett megbeszéléseken fejtették ki a kerekasztal-értekezleteken kikristályosodott javaslatot, miszerint a KIV módjára kellene vetélkedőket szervezni tartományunk minden nemzetének és nemzetiségének nyelvén, mégpedig képzőművészeti, művészettörténeti és műkritikai, valamint zenei, zenetörténeti és zenekritikai vetélkedővel bővítve. Az említettek mellett az iskolai színjátászok egyfelvonásos előadásával lépnének színre. Az elképzelések szerint valamennyi vetélkedő legjobbjaiból néhányan egy közös szemlén lépnének fel, ahol tartományunk minden nemzete és nemzetisége sorába tartozó fiatalok, az egységes és a szakirányú középiskolák tanulói mutatnák be művészeti teljesítményüket. A javaslat figyelmet keltett, de realizálásáról újabb megbeszélések és viták után lehet csak érdemben szólni.

Hasznos és eredményes a szervező bizottság és a vetélkedő védnöke, a *Képes Ifjúság* szerkesztőségének együttműködése. Ez a kapcsolat nemcsak abban nyilvánul meg, hogy az ifjúsági hetilap szervezi és díjazza a plakátpályázatot, illetve a legjobb plakát tervezőjét, hanem abban is, hogy leközi a díjazott munkákat. Bizonyosan szép számban vannak, akik éppen ennek az együttműködésnek köszönhetik első találkozásukat a nyomdafestékkal, és alig kell hangsúlyoznom, milyen ösztönzést nyújt ez a további munkához.

Ismeretes, hogy már az első vetélkedő megszervezésére a középiskolások és a SZISZ becsei választmányának összefogásával került sor. Az ifjúsági szövetség szervezeteivel való együttműködés jelentőségét a KIV Szabályzata is hangsúlyozza: „A zónaversenyt szervező irodalmi önképzőköré kapcsolatot teremt a helység SZISZ szervezetével, illetve a

SZISZ helyi közösségi szervezetével annak érdekében, hogy a SZISZ megfelelő szerve e versenyt beillesse kultúrtevékenységének programjába, és hogy könnyebben szervezze meg a fiatalok e kulturális rendezvényét.” (18. szakasz)

A vetélkedőt mint állandó művelődési rendezvényt a Tartományi Öngazgatási Művelődési Érdekközösség felvette az anyagilag támogatott kulturális tevékenységek és rendezvények sorába. Ezt követte a megfelelő becsei szerv is, így a vetélkedő anyagi feltételei ha nem is hiánytalanul, de biztosítva vannak, és ez jelentős társadalmi támogatás.